

مقایسه اهداف آموزشی و تناسب آن با دروس ارائه شده و الگوهای مورد استفاده در برنامه درسی دانشجویان پزشکی ایران با سایر نقاط جهان

نویسندگان: نسرين اصغری^۱، دکتر امید صفا^۲

خلاصه

هدف از این تحقیق تعیین تشابه و مغایرت‌های بین اهداف آموزشی و الگوهای برنامه درسی و دروس در نظر گرفته شده در برنامه درسی دانشجویان پزشکی در ایران و ۶ کشور دیگر جهان (کانادا، استرالیا، دانمارک، آمریکا، آفریقای جنوبی) می‌باشد. تحقیقی توصیفی با استفاده از آئین‌نامه و در برنامه موجود آموزش پزشکی ایران و اطلاعات بدست آمده در خصوص برنامه درسی آموزش پزشکی ۶ کشور قید شده از طریق اینترنت صورت گرفت. تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان داد با توجه به مشابهت هدف‌گایی آموزش پزشکی در تمام دنیا در اهداف کلی دوره پزشکی در ایران و ۶ کشور مورد مطالعه ضمن مشاهده مشابهت زیاد، مغایرت‌هایی نیز رویت می‌گردد که از نظر کمی ناچیز ولی از نظر کیفی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند از قبیل: تربیت نیروی انسانی که دارای تفکری عمیق بر مسائل بوده و دارای مهارت یادگیری مادام‌العمر (Life Learning) باشد. بدیهی است وجود چنین اهدافی الگوهای مورد استفاده در برنامه درسی روش‌های تدریس و ارزشیابی را تحت الشعاع قرار می‌دهد. الگوهای برنامه درسی نیز در ۶ کشور مورد مطالعه با توجه به اهداف کلی شامل الگوهای مبتنی بر موضوعات درسی، صفات انسانی، فعالیت‌های اجتماعی و علائق فردی می‌باشد. ولی الگوهای مورد استفاده در برنامه ایران الگوهای مبتنی بر موضوعات درسی و شایستگی خاص می‌باشد. ضمناً عدم تطابق‌هایی بین اهداف و دروس ارائه شده دوره در برنامه ایران مشاهده می‌شود از قبیل: عدم وجود مباحث مدیریتی و ارتباطات، نادیده گرفتن آشنایی با مفاهیم علوم تربیتی، عدم وجود شرایطی که در دانشجویان توان تحقیق و شناسایی مشکلات بهداشتی ایجاد شود. بنظر می‌رسد باید برنامه درسی آموزش پزشکی ایران بر اساس موازین و اصول علمی تدوین گردد و جمیع جهات در آن لحاظ شود.

کلید واژه: آموزش، برنامه‌ریزی آموزشی، برنامه درسی، آموزش پزشکی، اهداف آموزشی، الگوهای برنامه درسی

مقدمه:

(مناسبتین صورت) از منابع موجود جهت نیل به اهداف مطلوب استفاده کرد، (۱) می‌باشد، ضرورت دارد. هدفهای مطلوب (اهداف غایی) هر رشته تحصیلی با توجه به انتظاراتی که جامعه از دانش‌آموختگان آن رشته دارد، تعیین می‌گردد. برای اینکه میزان

آموزش فراگردی است که در طی آن مجموعه‌ای از دانش‌های مرتبط و منظم همراه با عادات و مهارت‌های حاصل از آن انتقال می‌یابد. به منظور دستیابی به نتیجه مطلوب از فرآیند آموزشی برنامه‌ریزی آموزشی که عبارت از طرح‌تدبیری که بتوان به احسن وجه

۱- کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، مرکز توسعه آموزش، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان
۲- PhD استادیار دانشکده پزشکی، معاونت آموزشی و پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان

و گسترش صفات انسانی در آنها. (همکاری مؤثر با دیگران، ارتباط مؤثر با دیگران، هدایت مؤثر، اطلاعات مؤثر، یادگیری با کمک خویشتن، تصمیم گیری، قضاوت صحیح، ابداع، طرح ریزی، پیش بینی و...)

برای گسترش صفات مطلوب، فراگیران نیاز به تجربیات مناسب دارند. فرآیندهای آموزشی برای فراهم آوردن اینگونه تجربیات سازماندهی شده اند. کارآیی اینگونه تجربیات با توجه به فرصت فراگیران با تطبیق و تجزیه و تحلیل تجربیاتشان با صفات انسانی افزایش می یابد.

۴. الگوهای مبتنی بر کارکردها و فعالیتهای اجتماعی: جامعه محور فعالیتها و یا کارکردهای اجتماعی را بعنوان عناصر مرکزی در نظر می گیرد که آموزش در حول آنها سازماندهی می شود و یا آنها می توانند به عنوان معیارهایی جهت انتخاب محتوای یک موضوع درسی مورد استفاده قرار گیرند.

۵. الگوی متمرکز بر فعالیتهای مبتنی بر نیاز و علائق فرد: در خلال قرن حاضر کلیه الگوها بجز الگوی مبتنی بر موضوعات درسی به سوی فراگیر گرایش داشته است.

طرح ریزان الگوها را متناسب با اهداف کلی، حیطه ها و هدفهای عینی انتخاب می نمایند، سپس مواد درسی و محتوای آموزشی و روشهای تدریس و ارزشیابی متناسب با الگو و اهداف انتخاب خواهند شد.

هدف غایی از برگزاری دوره پزشکی تربیت نیروی انسانی حاذقی است که با کسب دانش، نگرش و مهارتهای لازم و با بکارگیری اصول اخلاق حرفه ای در جهت حفظ و ارتقاء سطح سلامت جامعه بعنوان یکی از کلیدی ترین افراد تیم سلامت خدمت نماید (۴). که این هدف در سراسر دنیا یکسان است و بنظر می رسد که بخشهای مختلف برنامه درسی آموزش پزشکی از قبیل اهداف آموزشی و رئوس دروس، فرصتهای یادگیری در مؤسسات مختلف آموزش پزشکی در اقصی نقاط دنیا مشابهت های زیادی داشته باشند. مقایسه اهداف آموزشی، الگوهای مورد استفاده برنامه درسی و رئوس دروس آموزش پزشکی در ایران با سایر کشورهای جهان می تواند این ذهنیت را رد یا ثابت نماید.

تحقق اهداف قابل اندازه گیری باشد، برنامه درسی که همانا برنامه ریزی فعالیتهای یاددهی، یادگیری به منظور ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار یادگیرنده و ارزیابی میزان تحقق این تغییرات (۲) است، باید تدوین گردد. تدوین چنان طرحی مشتمل بر ملاحظه مقاصد مهم و هدفهای آرمانی تعلیم و تربیت، شناسایی اهداف کلی، زیرهدفهای عینی، انتخاب الگوهای برنامه درسی و نوشتن طرح می باشد. فرآیند طرح ریزی برنامه درسی شامل ۴ مرحله اصلی است: (۳)

۱. انتخاب اهداف کلی، حیطه ها و هدفهای عینی
 ۲. الگوپردازی یک یا چند طرح برنامه درسی و هماهنگی، اهداف کلی، حیطه ها و هدفهای عینی
 ۳. اجرای برنامه درسی (آموزش و انتخاب روشهای تدریس)
 ۴. ارزشیابی برنامه درسی
- اولین گام در طراحی برنامه درسی انتخاب اهداف کلی، حیطه ها، زیرهدفها و هدفهای عینی است. هدف کلی به مفهوم فرجام، پیامد و یا پیشرفت تحصیلی است که تلاشها در جهت آن هدایت می شود و نشأت گرفته از اهداف غایی (Aims) می باشد. زیرهدفها و هدفهای عینی در تحقق کامل اهداف کلی سهم عمده ای را ایفا می نماید. طرح ریزان برنامه درسی پس از تعریف اهداف کلی و عینی در زمینه استفاده از یک یا چند الگوی برنامه درسی دست به انتخاب الگوی متناسب می زنند.
- منظور از الگو، یک شکل معین، چهارچوب و یا انگاره ای از فرصتهای یادگیری است (۴).

الگوهای برنامه درسی عبارتند از:

۱. الگوهای مبتنی بر موضوعات و رشته های علمی: که مشتمل بر چهارچوبی است که منعکس کننده تصمیمات الگوها از نظر موضوعات درسی خاص و قلمرو تسلسل آنهاست.
۲. الگوهای مبتنی بر شایستگی های خاص و تکنولوژی: در این الگو عملکرد مطلوب بصورت هدفهای رفتاری صراحت یافته، فعالیتهای یادگیری متناسب با هر هدف طرح ریزی شده و عملکرد فراگیر مبنایی جهت ارزشیابی اهداف می باشد.
۳. الگوهای مبنی بر صفات و فرآیندهای انسانی: تعلیم و تربیت دارای یک طبیعت دوگانه است: کمک به افراد برای یادگیری رفتارها

توسعه

روشها و متدها:

به منظور یافتن پاسخ و انجام این مقایسه با استفاده از آئین نامه و در سننامه موجود در رشته پزشکی که در سراسر دانشگاههای ایران در حال اجراست و اطلاعاتی که از طریق شبکه اطلاع رسانی جهانی (اینترنت) در زمینه برنامه درسی پزشکی ۶ دانشگاه از ۶ کشور دیگر جهان انگلیس (Oxford)، امریکا (Harvard)، کانادا (Mc Gill)، استرالیا (Sydney)، دانمارک (کپنهاگ)، آفریقای جنوبی (Capetown) دریافت گردید، تحقیقی توصیفی تطبیقی بعمل آمد و اطلاعات کسب شده مورد بررسی، تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری قرار گرفت.

نتایج:

بر اساس اطلاعات موجود اهداف کلی آموزش پزشکی در ایران به قرار ذیل است (۵):

۱. بصیر و مؤرد اعتماد باشد.
 ۲. از مشکلات بهداشتی و درمانی منطقه خود و کشور شناسایی کافی داشته و بانحوه عرضه خدمات بهداشتی و درمانی کشور آشنا و دارای قدرت انجام وظیفه در هر نقطه از آن باشد.
 ۳. از دانش و مهارت لازم جهت پیشگیری، تشخیص بیماریها و درمان آنها برخوردار باشد و در صورت لزوم بتواند بیماران را به بخشهای تخصصی ارجاع نماید.
 ۴. قادر به آموزش دانشجویان پزشکی، پیراپزشکی، کارمندان فنی و اطرافیان بیمار و عامه مردم باشد.
 ۵. در زمینه های بهداشتی و درمانی به روشهای تحقیقاتی، اجرایی و کاربردی آشنایی کافی داشته باشد.
 ۶. توانایی ادامه تحصیل و اخذ تخصص در یکی از رشته های پزشکی را داشته باشد.
- کلیاتی از اهداف آموزشی کشورهای مورد مطالعه عبارتند از (۱۴):
۱. با تعهد یگانگی، شرافت، دلسوزی رفتار نمایند و با بیماران و خانواده آنها ارتباطی دوستانه داشته باشند.
 ۲. به نیازهای بهداشتی درمانی افراد خانواده و جامعه واقف بوده و پاسخگوی این نیازها باشند.
 ۳. بهترین خدمات بهداشتی درمانی را به افراد جامعه ارائه دهند و استانداردهای بین المللی مربوط به حرفه پزشکی را برآورده نمایند.
 ۴. پژوهشهای پزشکی را هدایت و مهارتهای تحقیقاتی شان را

توسعه دهند.

هدارای تفکری عمیق و علمی بوده و تا پایان عمر در پی آموزش باشند.

یکی از اصولی که در انتخاب هدفها باید رعایت شود، امکان انتخاب مواد درسی و فعالیتهای یادگیری برای رسیدن به هدف موجود می باشد. بدین منظور باید متناسب با اهداف، مواد درسی و فعالیتهای یادگیری طراحی و و تدوین گردد. بر اساس در سننامه موجود آموزش پزشکی ایران، دروسی که طی دوره به دانشجویان ارائه می شود شامل: ۲۰ واحد دروس عمومی (زبان انگلیسی، ادبیات فارسی، علوم و معارف اسلامی، تربیت بدنی) و ۶۸ واحد دروس علوم پایه (آناتومی درشت نمایی، فیزیولوژی، میکروبیشناسی و ویروس، انگل شناسی و قارچ شناسی، جنین شناسی، روانشناسی، اصول خدمات بهداشتی، اصول اپیدمیولوژی، بافت شناسی، اصول تغذیه و ژنتیک) می باشد که طی دوره علوم پایه ارائه می شود. ۳۰ واحد دروس دوره فیزیوپاتولوژی و نشانه شناسی شامل: فیزیوپاتولوژی (گوارش، غدد، قلب و عروق، خون، ریه، کلیه، بیماریهای رماتیسمی) پاتولوژی اختصاصی، فارماکولوژی، نشانه شناسی تئوری و عملی که طی دوره ۶ ماهه ارائه می گردد.

۶۰ واحد شامل کارآموزی و دروس تئوریک در بخشهای داخلی، جراحی، اطفال، زنان و زایمان، چشم، گوش و حلق و بینی، روانپزشکی رادیولوژی و پوست می باشد که طی دوره بالینی (کارآموزی) به مدت ۲۰ ماه گذرانده می شود.

۶۸ واحد آموزش بالینی بعنوان کارورزی (Internship) در بخشهای داخلی ۴ ماه، جراحی ۳ ماه، کودکان ۳ ماه، زنان و زایمان ۲ ماه و بهداشت ۱ ماه، کلیه واحدها بصورت اجباری می باشد.

در بررسی دروس ارائه شده دوره در کشورهای مورد مطالعه با توجه به اطلاعات کسب شده از شبکه اطلاع رسانی جهانی، دروسی که توسط دانشجویان گذرانده می شود، مشابهت زیادی دارد ولی در نوع دروس انتخابی کشورهای مختلف تفاوتی با یکدیگر دارند که لیست دروس انتخابی با توجه به اولویت های بهداشتی آن کشور تنظیم شده است.

دروس ارائه شده دوره عبارتند از:

در طی دوره پیش بالینی Pre-Clinical دروس آناتومی

ایران و ۶ کشور مورد مطالعه ضمن مشاهده مشابهت زیاد بین اهداف مذکور تفاوت‌هایی نیز رؤیت می‌گردد. این تفاوت‌ها اگرچه به لحاظ کمی ناچیز هستند ولی از نظر کیفی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. هدف بسیار مهمی که در ۶ کشور مورد مطالعه بر آن تاکید بسیار گردید ولی در تعیین اهداف آموزشی دوره پزشکی در ایران بدان توجه نشده، تربیت نیروی انسانی است که دارای تفکری عمیق و علمی بر مسائل بوده و دارای مهارت یادگیری مادام‌العمر (Long Life Learning) باشد. این هدف کلیدی می‌تواند دستیابی بیشتر بر دیگر اهداف را تحت الشعاع قرار دهد. ضمناً فردی که بر مسائل به دید علمی بنگرد، قدرت تجزیه و تحلیل و قضاوت که از تواناییهای ضروری پزشک است در وی تقویت شده و همیشه بهترین راه حل را برای مسائل و مشکلات جامعه و بیماران خود انتخاب خواهد کرد. از طرفی وقتی طراحی برنامه به طریقی باشد که به فراگیر روشهای خودآموزی (Self directed Learning) آموخته شود و وی مهارت یادگیری مادام‌العمر را کسب نماید در هر زمانی (حال و آینده) می‌تواند خود را به دانش روز مسلح نماید. با توجه به اینکه به منظور تشخیص و درمان صحیح پزشک باید ضمن جمع‌آوری اطلاعات به سرعت تجزیه و تحلیل و قضاوت نماید و محتمل‌ترین تشخیص و مناسب‌ترین راه درمان را انتخاب کند. پزشک نیروی انسانی متخصصی است که تقویت صفاتی از قبیل تفکر علمی و منطقی، توان تجزیه و تحلیل و قضاوت در وی بسیار ضروری است و با توجه به انفجار علم در قرن حاضر باید توان ترسیم اطلاعات و دانش خود را داشته باشد. در غیر این صورت قادر نخواهد بود بعنوان کلیدی‌ترین فرد تیم، خدمات بهداشتی درمانی خود را ایفا نماید و بصورت کلان آسیب‌مهلکی به سیستم بهداشتی درمانی کشور خود و در نتیجه به جهان وارد خواهند نمود. زیرا جوامع ایستا نیستند و در ارتباط و تعامل با یکدیگر و متأثر از یکدیگر نیز خواهند بود.

نکته ای که قبلاً بدان اشاره گردیده، نقش زیربنایی اهداف آموزشی در انتخاب الگوهای برنامه درسی و تعیین درس و محتوای آموزشی است.

در ۶ کشور مورد مطالعه اهداف برنامه درسی مشتمل بر دانش سازمان یافته، کسب شایستگی خاص و مهارتها، گسترش صفات انسانی (دانستن چگونگی یادگیری، توانایی حل مشکل، توانایی رهبری کارآمد)، ارتباط و تعلیم و تربیت با جامعه و توجه به نیازها و

درشت‌نمایی و میکروسکوپی، هیستولوژی، بیوشیمی، زیست سلولی، فیزیولوژی، فارماکولوژی، جنین‌شناسی ژنتیک، ایمونولوژی و میکروبیولوژی و بیماریهای عفونی و تغذیه، پزشک بیمار ۱ و ۲، سیستم عصبی انسان و رفتار، پاتولوژی، پاتوفیزیولوژی سیستم‌های مختلف بدن.

در طی دوره بالینی Clinical کارآموزی در بخشهای داخلی، جراحی، زنان و زایمان، اطفال، خدمات بهداشتی اولیه، نورولوژی، روانپزشکی، رادیولوژی و داخلی ۲ خواهند داشت. ضمناً یک دوره یک ماهه علوم پیشرفته زیست پزشکی (Biomedical) یا اخلاق حرفه‌ای را خواهند داشت.

بخشی از واحدها در ۶ کشور مورد مطالعه به واحدهای انتخابی اختصاص دارد که می‌تواند شامل موارد قید شده باشد. گذراندن بخش مورد نظر دانشجو در بیمارستانهای وابسته با سایر کشورها، تحقیق در زمینه‌های آزمایشگاهی و یا کلینیکی (اپیدمیولوژی، علوم رفتاری و ارتباطات) و یا تاریخچه پزشکی، سرطان‌شناسی، ارتباطات، بیهوشی، نوتوانی، آموزش سرپایی (درمانگاهی)، سمینارهای تخصصی، آمار حیاتی پیشرفته، علوم رفتاری و...

ضمناً درس پزشک بیمار در دوره بالینی نیز ادامه خواهد یافت. به منظور کسب مهارتهای تحقیقاتی و در فرصتهای مختلف (تعطیلات بین ترم و تابستان با پرداخت حق الزحمه مکفی) اختصاص دادن بخشی از مسئولیت دانشجو در دروس مختلف به تحقیق و ثبت در پرونده وی برای ارتقاء به درجات بعدی، دانشجویان به تحقیق در زمینه‌های مورد نیاز و با توجه به علایق خود سوق داده می‌شوند.

بحث:

همانگونه که قبلاً متذکر گردید برنامه درسی طراحی است برای فراهم نمودن مجموعه‌ای از فرصتهای یادگیری، جهت افرادی که باید تحت تعلیم و تربیت قرار گیرند. تدوین چنان طرحی مشتمل بر ملاحظه مقاصد و هدفهای آرمانی تعلیم و تربیت، شناسایی اهداف کلی، زیرهدفها و هدفهای عینی، انتخاب الگوهای مناسب و نوشتن طرح (تعیین درس و محتوا، روش تدریس و ارزشیابی) می‌باشد. با توجه به اینکه هدف غایی آموزش پزشکی در تمام دنیا یکسان است ولی بر اساس یافته‌های بدست آمده و مقایسه اهداف کلی دوره در

انسانی در آنها تقویت می گردد و بدین ترتیب می توانند رهبران و مدیران کارآمدی باشند زیرا از صفات بارز یک پزشک بعنوان مدیر تیم ارائه دهنده خدمات بهداشتی، توان حل مسئله، قضاوت صحیح و تصمیم گیری، برنامه ریزی و خلاقیت و ابتکار می باشد.

۲. از پزشک ایرانی انتظار می رود که قادر به آموزش به دانشجویان پزشکی، پیراپزشکی، همکاران و بیمار و عامه مردم باشد در حالیکه در محتوای دروس دوره مطالبی در خصوص فرآیند آموزش و یادگیری، روشهای تدریس و آموزش بهداشت وجود ندارد. او قادر نخواهد بود نقش تعلیم دهنده را برای دانشجویان پزشکی و پیراپزشکان ایفا نماید. تدریس و یادگیری فرآیندی پیچیده است و ضرورت دارد که یک مدرس مباحث روانشناسی تعلیم و تربیت، اصول تعلیم و تربیت، روشهای تدریس و یادگیری و ارزشیابی تسلط کافی داشته باشد و این مستلزم طی دوره خاص است و در صورت الزام استفاده از پزشک عمومی در تدریس به دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی پس از اتمام دوره پزشکی عمومی دانش آموخته پزشکی باید دوره های ویژه تربیت مدرس را طی نماید تا قابلیت مورد انتظار را کسب نماید. البته با وجود پزشکان متخصص و فوق تخصص مشروط به طی دوره تربیت مدرس لزوم استفاده از پزشک عمومی بعنوان مدرس دانشجوی پزشکی ملموس نمی باشد. لازم به ذکر است که انتخاب این هدف کلی با توجه به هدف غایی دوره نیز تناسب ندارد و فقط باید بر آموزش به بیمار و همراهان وی تاکید می شد. همانگونه که در برنامه سایر کشورها بر ارتباط بیمار و آموزش و راهنمایی او و همراهانش تاکید گردیده است.

ثالثاً: با وجود اینکه یکی از اهداف آموزشی دوره پزشکی در ایران توانایی تحقیق و شناسایی مسائل و مشکلات بهداشتی و درمانی می باشد ولی در برنامه های اجرایی به هیچ وجه دانشجوی به سمت و سوی تحقیق کشیده نمی شود و تنها یک پایان نامه تحقیقاتی باید جهت اعلام فارغ التحصیلی ارائه گردد. در حالی که در ۶ کشور مورد مطالعه با تشویق به تحقیق، اختصاص دادن بخشی از مسئولیت دانشجوی در دروس مختلف به انجام تحقیق در زمینه های متناسب با دروس مربوطه و ثبت در پرونده وی برای ارتقاء به درجات بعدی موجب می گردد که دانشجوی به سمت تحقیق جذب شده و روحیه خلاقیت و نوآوری در وی تقویت شود.

علايق فراگیران می باشد. به همین علت الگوهای مورد استفاده در برنامه الگوی درسی مبتنی بر موضوع درسی، شایستگی های خاص و تکنولوژی، صفات و فرآیندهای انسانی، نقشها و فعالیتهای اجتماعی و فعالیتهای مبتنی بر علايق می باشد. لذا بر اساس اهداف و الگوهای مورد استفاده دروس و محتوای آموزش و فعالیتهای یادگیری طوری طراحی شده اند که کاملاً اهداف آموزشی را پوشش می دهد در حالی که در برنامه آموزشی ایران.

اولاً: اهداف برنامه مشتمل بر انتقال دانش سازمان یافته و کسب شایستگی خاص و مهارتها و به نوعی گسترش صفات انسانی (توانایی رهبری کارآمد، ارتباط مؤثر با دیگران و قضاوت کردن صحیح) و ارتباط تعلیم و تربیت با جامعه می باشد ولی الگوی مورد استفاده در طراحی برنامه فقط الگوی مبتنی بر موضوع درسی و رشته های علمی و شایستگی های خاص است و دروس و محتواها و روشهای آموزش بطریقی نیست که بتوانند موجب گسترش صفات انسانی مثل دانستن چگونگی یادگیری، توانایی حل مشکل، توانایی رهبری کارآمد، ارتباط مؤثر با دیگران، تصمیم گیری و قضاوت صحیح و خلاقیت و ابتکار در فراگیر گردد. ضمناً به نیازها و علايق دانشجویان توجه نگردیده است.

ثانیاً: با مشاهده لیست دروس دوره پزشکی در ایران متوجه خواهیم شد که بین اهداف آموزشی و دروس ارائه شده عدم تطابق وجود دارد:

۱. دروس تنها می توانند دانش و مهارتهای اختصاصی پزشکی را انتقال دهند ولی توانایی رهبری و مدیریت کارآمد، بصیر و مورد اعتماد بودن (ارتباط مؤثر با بیمار و اطرافیان او برقرار کردن) و آموزش به همکاران و بیماران را در دانش آموختگان نمی توان انتظار داشت. زیرا هیچ محتوای تئوریک و عملی که این قابلیتها را انتقال دهد در برنامه درسی وجود ندارد و این در حالی است که در کشورهای مورد مطالعه (امریکا، استرالیا، کانادا و...) برای اینکه پزشک آینده بتواند ارتباط صحیحی با بیمار برقرار نماید در دوره پیش بالینی و بالینی مباحث تئوریک و عملی پزشک بیمار برای دانشجویان ارائه می گردد. از طرفی با آموزش نحوه بررسی مسائل و چگونگی جمع آوری اطلاعات کافی از منابع علمی در حل آنها توسط اساتید، فراگیران با فرآیندهای یادگیری به کمک خویشتن، تصمیم گیری، قضاوت صحیح و ابداع آشنا شده و با تکرار در طی دوره این صفات

پیشنهادهای:

۱. برنامه درسی (Curriculum) بطور جامع و کامل تدوین گردد.
۲. اهداف آموزشی دوره پزشکی در ایران مورد بازنگری قرار گیرد و اهدافی چون تربیت نیروی انسانی دارای تفکر عمیق و علمی و توان یادگیری مادام العمر به آن اضافه و آموزش به دانشجویان از آن حذف گردد و در بحث آموزش بر آموزش به بیمار تاکید گردد.
۳. اهداف آموزشی گویای کسب دانش و مهارت، صفات انسانی، ارتباط تعلیم و تربیت با جامعه و نیازها و علایق فراگیران باشد.
۴. متناسب با اهداف الگوهای برنامه درسی و محتوای دروس تدوین گردد.

منابع:

۱. تقی پورظهير. ع، مقدمه ای بر برنامه ریزی آموزشی و درسی، انتشارات آگاه تهران (۱۳۶۹).
۲. لوی، ا، مبانی برنامه ریزی آموزشی، برنامه ریزی درسی مدارس، فریده مشایخ، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی، دفتر انتشارات کمک آموزشی، تهران (۱۳۶۸).
۳. سیلور. جی گالن، الکساندر. ویلیام ام، لوئیس. آرتور جی، برنامه ریزی درسی، غلامرضا خوی نژاد، مشهد، آستان قدس رضوی، (۱۳۷۲).
۴. بازنگری برنامه آموزش پزشکی، جزوات منتشر شده وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۵. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (۱۳۶۴)، آئین نامه و اساسنامه دوره پزشکی
۶. شریعتمداری. ع، رسالت تربیت و علمی مراکز آموزشی، چاپ گیتی، تهران (۱۳۷۴).
۷. شکوهی. غ ح، مبانی و اصول آموزش و پرورش، مشهد، آستان قدس رضوی، (۱۳۷۴)
۸. فیوضات. ی، مبانی برنامه ریزی آموزشی، تهران، انتشارات دانشگاه ابوریحان، (۱۳۵۶).
۹. فرجاد. م ع، اصول برنامه ریزی آموزشی و درسی، تهران، چاپ سحاب، (۱۳۷۴).
۱۰. تایلر. رالف واو (۱۳۷۶)، اصول اساسی برنامه ریزی درسی و آموزشی، علی تقی پورظهير، چاپ سپهر نقش تهران
۱۱. سیف. ع، روشهای اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، تهران، انتشارات آگاه، (۱۳۷۵).
۱۲. گروه مشاوران یونسکو، فرآیند برنامه ریزی آموزشی، فریده مشایخ، تهران، انتشارات مدرسه (۱۳۶۹).
۱۳. مرندي. ع و همکاران، سلامت در جمهوری اسلامی ایران، مرکز تحقیقات غدد برون ریز و متابولیسم، دانشگاه علوم پزشکی شهیدبهبشتی، تهران (۱۳۷۷).
۱۴. ضمناً برنامه درسی کشورهای مورد مطالعه از طریق سیستم اطلاع رسانی جهانی و آدرسهای قید شده ذیل، جمع آوری گردید:
دانشگاه هاروارد: www.hms.harvard.edu
دانشگاه Cape Town: WWW.uct.ac.za
دانشگاه McGill: www.Med.Mcgill.Ca
دانشگاه آکسفورد: WWW.Medicaine.ox.ac.uk
دانشگاه سیدنی: WWW.gmp.usyd.edu.au
دانشگاه کپنهاک: WWW.Sund.Ku.dk